

Понад мільйон читачів!

Б. А. БУБЛИК відомий городник-дослідник,
практик органічного землеробства,
автор 15 книжок

НА ГОРОДІ ДОВІРЯЄМО ПРИРОДІ

Борис Андрійович Бублик, автор багатьох книг із землеробства, відомий «майстер городніх справ», упевнений: не обов'язково вчиняти подвиги із лопатою та сапкою! Перш за все потрібно залучити природу в помічники і дати їй можливість «працювати» без нашої участі. Так ви досягнете приголомшливих результатів, а разом і збережете власні сили, здоров'я, час і гроші. У підсумку — здорова їжа на вашому столі!

Ви дізнаєтеся, як:

- зробити город менш вимогливим і витратним;
- організувати грамотне поливання;
- обладнати світлицю;
- контролювати шкідників і захворювання рослин;
- керувати бур'янами й мати від них користь;
- удобрювати ґрунт без хімії.

www.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-9139-6

9 789661 49139 6

Б. А. Бублик
НА ГОРОДІ
ДОВІРЯЄМО
ПРИРОДІ

НА ГОРОДІ ДОВІРЯЄМО ПРИРОДІ

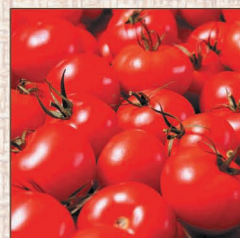
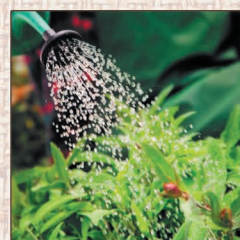

Секрети
розумного
городника

Як правильно
полювати
й доброти

Бур'яни
і шкідники
під контролем

Спільні
грядки-посадки

Уже понад мільйон читачів і послідовників Б. А. Бублика оцінили його систему і рік у рік тішаються незмінно добрим результатом!

Чудовий результат
без клопоту й витрат!

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Б. А. БУБЛИК

НА ГОРОДІ ДОВІРЯЄМО ПРИРОДІ

Секрети
розумного
городника

Як правильно
полювати
й доброти

Бур'яни
і шкідники
під контролем

Спільні
грядки-посадки

УДК 635.1/.8
ББК 42.34
Б90

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Переклад з російської *Жанни Куяви*

Перекладено за виданням:
В огороде доверяемся природе. — Харьков : Книжный Клуб
«Клуб Семейного Досуга», 2015. — 320 с. : ил.

Дизайнер обкладинки *Артем Семенюк*

Виробничо-практичне видання
для аматорів

БУБЛИК Борис Андрійович
На городі довіряємо природі

Головний редактор *С. С. Скляр*
Завідувач редакції *К. В. Новак*
Відповідальний за випуск *І. Г. Веремій*
Редактор *І. Г. Близнюкова*
Художній редактор *С. В. Місяк*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*

Підписано до друку 15.04.2015.
Формат 84x108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Newton». Ум. друк. арк. 16,8.
Наклад 10000 пр. Зам. №

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: corp@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів
на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.tornado.com.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

-
- © DepositPhotos.com / Annaev, alexeys, mythja, Valentyn_Volkov, alexraths, pavelrumme, обкладинка, 2015
 - © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2015
 - © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2015

ISBN 978-966-14-9139-6

ВСТУП

Книжка складається з двох частин. У першій більше уваги приділено розставанню з традиційним землеробством та процесу занурення в господарювання у злагоді з природою. У другій систематично викладено основи розумного землеробства.

Серед усіх епітетів для цього землеробства я не бачу кращого, ніж природовідповідне. Для мене у цій переразі є дещо особисте — надто вже подобається мені (ще з 40-х років) мудрий Терентій Семенович Мальцев, який і дав це визначення.

Цікаво, що австрійський фермер Зепп Гольцер, котрий тривалий час називав свою систему господарювання пермакультурою Гольцера, у книжці «Пустеля чи рай» теж говорить про природовідповідне землеробство (*naturgemässe Landwirtschaft*).

Гадаю, що в українській мові немає ліпшої дефініції, ніж «землеробство в злагоді з природою». Так називає суть свого буття на землі неймовірно чудовий полтавський умілець Семен Свиридонович Антонєць, засновник і незмінний керівник фірми «Агроекологія».

Угіддя фірми (близько 9000 гектарів у селах Михайлики та Хорошки) «живуть і дихають» у цілковитій

Вступ

злагоді з природою. Це найбільший у світі шмат оброблюваної землі, що забула про оранку та інші знуцання над традиційним землеробством.

Між частинами книжки немає чіткого вододілу. Перша частина — це щось на зразок першого концентра навчального посібника. Її виділено для того, щоб нові мої читачі без стресу занурювалися в землеробство «з людським обличчям», щоби весь текст книжки не викликав неприйняття, був зрозумілим, видавався природним, ніби звичним, а на шляхах відходу читачів від рутинних догм траплялось якнайменше конфузів.

Мені довелося пережити чимало таких конфузів, що на роки (і навіть десятиліття) відводили мене у нікуди. Ось один такий конфуз, котрий часто (дуже часто!) трапляється. Переймається городник важливістю сидератів. Сіє їх, а потім — вирості — заорює, завдаючи городу відчутної шкоди. Хвалити Бога, мене цей конфуз не зачепив. До того часу, як почав сіяти сидерати, я вже шкірою відчував безглуздість витівки з заорюванням сидератів.

Біда від заорювання навіть не в самій оранці (найбільшій дурниці — за визначенням С. С. Антонця), а в тому, що «в одну телегу впрячь не можно коня и трепетную лань». Заорана органіка — нонсенс, безглузде поєднання слів, щось на кшталт *розпеченого льоду*. Але ж кочує ця абракадабра по енциклопедіях та підручниках, і не видно їй кінця-краю.

Заорана органіка розкладається в анаеробних умовах, без доступу повітря, й виділяє шкідливі для рослин метан, аміак, сірководень. І мало того, що аміак і сірководень отруйні для рослин. Вони ще й розчиняються у воді набагато краще, ніж потрібний рослинам вуглекислий газ, витісняють його з розчинів,

Вступ

усмоктуваних кореннями, і сприяють вуглецевому голодуванню рослин.

Це називається «Приїхали!». Вніс городник повноцінне, збалансоване, найкраще в світі *добриво* і за його милостивою допомогою змусив рослин *голодувати*. Пішов по шерсть, а повернувся стриженим? Можна сказати, що крок уперед став трьома кроками назад: мені доводилося читати про «успішні» дослідження, коли за допомогою заораної органіки вдавалося **ВТРИЧІ ЗНИЗИТИ** апріорну врожайність. Заорана органіка — це щось із ненормативної лексики. «При дітях» не можна говорити вголос і про «сестру» заораної — прикопану органіку.

Словом, перша частина покликана зробити м'якою посадку городника у нове для себе крісло.

Друга — основна — частина книжки націлена на те, щоб новачки піднялися на наступний щабель, а ветерани розумного землеробства не заснули від нудьги, знайшли оте щось, придатне для своїх «просунутих» городів, і змогли навести лад на «етажерці» набутих навичок — віднайти на ній місце для чогось нового, одне перекласти вище, друге — нижче, а дещо, можливо, і на макулатуру здати.

І про авторські домагання. Коли господарюєш у злагоді з природою і розумієш, що абсолютна істина недосяжна, то цінуєш будь-який привідкритий тобі природний зв'язок. А коли знаходиш можливість цей зв'язок мобілізувати («Остановись, мгновеньє! Ты прекрасно!»), то гріх не поділитися відкриттям із шукачами-городниками — і з «салагами», і з «зубрами». Їсти сало вночі під ковдрою непристойно. Неможливо знайти точніших слів, ніж ті, що вклав Борис Акунін в уста мого однолітка — героя роману «Пелагія

Вступ

и красный петух»: «Жизнь проходит... много ли мне осталось? Так и уйдешь, не поделившись накопленным богатством. Ведь единственное настоящее богатство, которое никто у человека не отнимет, — его неповторимый жизненный опыт. Если умеешь складывать слова, большой грех не поделиться с родом человеческим своими мыслями, ошибками, терзаниями и открытиями».

Не мені судити, чи досяг я успіху, чи зумів скласти потрібні слова. Знаю тільки, що хотів зробити як краще.

~ Частина 1 ~

ДОРОЖНІ НОТАТКИ

На першу частину треба дивитися як на посібник для підготовчого класу «Школи природовідповідного землеробства». У цьому класі учні не так вчать, як *уживаються* в школу, звикають до нового способу життя, переживають революцію в свідомості. Вона може бути доволі болісною і для того школяра, який прийшов у школу з вулиці, і для того, кого від позашляховика до шкільного порога привела за ручку бонна.

Я намагався, щоб адаптація новачків була невимушеною, поступовою, якнайменш болісною. Водночас мене непокоїло, щоби «старшокласник», який ненароком зазирнув у першу частину, примітив для себе щось «новеньке».

Радітиму, якщо мої сподівання не виявилися міражем.

Розділ 1

.....

ЩО ТАКЕ ПРИРОДОВІДПОВІДНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО

У далекому дитинстві, ще в довоєнні роки, мені випало щастя пізнати багато тонкощів землеробства. Щастя — це не обмовка і не кепкування. Змалку я любив копатися в землі. Багатьом це може видатися дивним. Лукавить, мовляв, дід. Та й сам я лише з роками усвідомив першопричину цього «дивацтва»: у мене був мудрий наставник — батько. Він усе знав, усе вмів — за його плечима була школа мого діда Антона Михайловича — найбагатшого кулака станиці Афіпської на Кубані. До того ж та-то мав безцінну для вчителя якість — надзвичайну доброту. Ніколи — ніяк! — він мене не карав. Але й тепер я пам'ятаю, як ретельно і споро намагався виконати заданий «урок». І перевиконати. Не впоратися — про це не могло бути й мови. З одного боку, мені було би нестерпно соромно, а з іншого — дуже хотілося почути найщедрішу татову похвалу: «А воно мало-мало».

Звісно, батьківські клопоти диктувалися значною мірою потребою у непрості тридцяті-сорокові прогудувати свою чималу сім'ю (я був старшим із п'яти дітей). І треба сказати, йому це вдавалося. У всі лихі (включаючи воєнні), повні злиднів роки наша мала ку-ча голоду як такого не знала.

Але для мене цей вагомий бонус не був «опуклим», не *вдоволяв*. Можна сказати, «прийняття» землі зділо-

Розділ 1 Що таке природовідповідне землеробство

ся у мене не через потребу, а з любові до батька. Для мене робота на землі була приводом для спілкування з ним у кожному вільну від роботи на заводі годину. Ніби про нас писав Некрасов: «Семья-то большая, да два человека всего мужиков-то — отец мой да я». І навіть зараз, на дев'ятому десятку, на свою метушню у городі я постійно дивлюся двома парами очей — своїми і батьківськими. Написав уже півтора десятка книжок про город, і кожна «гірчить». Тим, що її не читав найбільш жадааний мій читач — батько. Він був сприйнятливий до новинок землеробства, у нашому «тандемі» був би науковим керівником і «натхненником всіх наших перемог».

Після школи університет, аспірантура, робота у вишах відволікли, так би мовити, мене від землі, але не відвернули. Тяга до неї ніколи не згасала. Правда, була радше платонічною. І тільки в пору виходу на пенсію земля владно мене поманила. Але, як казав Радіщев, «огляделся я окрест себя, и душа моя страданиями человеческими уязвлена стала».

Перше, що постало «у всій красі», коли я знову поринув у земні клопоти — невідповідність витрат і результатів. У книжці «Про огорода для бережливого и ленивого» (Краснодар, «Советская Кубань», 2001 рік) я описав, як пошуки засобів домогтися пристойних успіхів у городі ціною розумних зусиль і витрат привели мене фактично до відновлюваного землеробства. Слово «ледачий» стало для мене на деякий час «фішкою» (подібно до «розумного» для Курдюмова). Викристалізувалося розуміння, що землі зовсім не потрібна наша рабська праця і що шлях до посильної — на втіху — праці проходить через буянню зелені в городі, через інтенсивну посадку рослин. Їй у «Огороді для ленивого» було приділено непростимо мало уваги, і я як міг заповнив цю

прогалину в наступній книжці «Меланжевый огород» («Советская Кубань», 2002 рік). Слово «меланж» у перекладі з англійської та французької — це просто «суміш». У російській так називають пряжу з різноколірних ниток, яечню із злегка перемішаних жовтків та білків, паливо для ракет.

Монокультура, що є характерною для традиційного землеробства, — зловісна альтернатива меланжу. У «Городим огород в ладу с природой» — одній із перших книжок — я писав: «Багато причин сприяло деградації земель у всьому світі, і монокультура була однією з найважливіших. З одного боку, монокультура дозволила зробити поля величезними, значною мірою механізувати працю на цих полях і різко підвищити їх продуктивність. Та, з іншого, призвела до деградації ґрунтів і навколишнього середовища.

Пізно махати кулаками після бійки. Ні до чого зараз аналізувати те, що відбувалося в сільському господарстві протягом останніх двох сотень років. Але ясно одне: тоді аграрії пішли проти природи, дозволивши стати фактично монопольними монокультурним полям, яких природа зроду не знала, і тепер «маємо те, що маємо». У перекладі російською цей «шедевр» звучить не так виразно, як в оригіналі в автора — нашого першого президента.

Монокультура викликала вибухове зростання популяцій комах-шкідників. Нічим не камуфльований запах «своїх» культур на значній площі скликав шкідників з усієї округи на «бенкети Балтазара», і... пішла боротьба з шкідниками по спіралі. Сплеск популяції шкідника гасився черговим дивом агрохімії. Чисельність популяції помітно падала, але при цьому вдосконалювалася імунна система шкідника і наставав новий потужний сплеск його чисельності. Створювався ще більш ефективний

Розділ 1 ☞ Що таке природовідповідне землеробство

препарат, чисельність шкідника знову падала, щоб замінитися новою темрявою шкідників з іще більш «відшліфованою» імунною системою... І кінця цієї спіралі не видно.

Але справа не тільки в загальносвітовому стрімкому зростанні шкідників. Хімічна боротьба з ними знищувала попутно ґрунтову (і не тільки ґрунтову!) фауну і завдала непоправної шкоди середовищу проживання. Перераховувати всі біди, спровоковані монокультурою, немає жодної можливості, та й охоти.

На величезних полях монокультура мала хоч якийсь сенс. На її захист можна було вимовити хоч якісь слова на взір «світового голоду», «забезпечення населення планети продуктами харчування» тощо. Але чим можна виправдати її панування в городах? Ніби в насмішку над здоровим глуздом город, опрацьований вручну (!), традиційно кроїться на монокультурні клапті — осередки скупчення шкідників.

Разом із тим, якщо в городі — різнотрав'я, якщо він подібний до галявини в лісі, то й захист (а точніше — самозахист) рослин організовується так, як це робиться на лісовій галявині: рослини конфузять, збивають з пантелику шкідників, відлякують їх, залучають хижих комах тощо».

Усе сказане у цій цитаті досі є актуальним. Можу тільки додати до цього промовисту альпійську бувальщину. 16 листопада 2002 року над Альпійськими районами Франції, Італії, Німеччини, Швейцарії, Австрії бушував небувалий ураган. Швидкість вітру сягала 180 км/год. З корінням вивертало дерева. Збиток від урагану склав сотні мільйонів євро. Шість років по тому, в Австрії, дорогою до Краметерхофа (маєток Зеппа Гольцера) довелося їхати долиною річки Мур, що перетинає округ Лунгау (земля Зальцбург) із заходу на схід. Обидва схили ущелини впродовж десятків кілометрів були ніби злизані

величезним шорстким язиком — із корінням вивернуті всі дерева. У ялин, що суцільно вкривали альпійські схили, не було «різношерстих» компаньйонів, і «пали без життя питомці столетий». Масштабну альпійську трагедію Гольцер пояснив одним промовистим словом: «Монокультура!»

Коли ми піднялися в Краметерхоф, на висоту 1200 м над рівнем моря, то не побачили жодних слідів руйнування, ніби опинилися в оазі серед безживної пустелі. У маєтку Гольцера великі дерева спираються на менші, малі дерева — на чагарники, чагарники — на високі трави, ті — на низькі, низькі трави підтримуються мохами, а рослинному світу не страшні ніякі урагани!

Далі. «Душа моя... уязвлена стала» усвідомленням згубності традиційного землеробства для середовища проживання, загрози колапсу світобудови через надмірну старанність в обробці землі, зокрема зяблевій оранці. Фізичного болю завдавав вигляд зораних «на зяб» полів глибокою осінню — затерплих, покритих мочарами, поритих ковб'янами.

Уявімо собі ліс або луг. Грунт у них вже з-під снігу виходить зеленим. Тут — пролісок, крокуси, там — кульбаби, конюшина. І весь сезон рослини, змінюючи одна одну, вкривають ґрунт зеленню, на зиму ляжуть на нього (в лісі — іще й з гілочками, листям і голками), зігріють, перетворяться на гумус, а «потом — все оп'ять повторитися сначала». Звісно, «цар природи» може влаштувати чорний пар на самому зрізі річки — і прощай, річко! Або поружити чорноземні степи. Але так чинити і невдячно, і не вигідно.

Простіше, набагато простіше й вигідніше не йти наперекір природі. «Все, что нам назначено природой, надо благодарно принимать!»

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ

Насмілюся стверджувати: те, що описано в цій книжці, — лише дешиця ресурсів природи, які (без шкоди їй) можна поставити собі та городу на службу. Досліджено далеко не всі бонуси, якими природа обдаровує городника, що пильно придивляється, чуйно прислухається до неї і господарює згідно з нею. Вінцем цього процесу була би самоорганізація городнього життя — квінтесенція пермакультури. Не пермакультурного дизайну, куди схиляється мода (спочатку нафарбувати губки, а потім зшити й одягнути красиву нову сукню), а саме САМООРГАНІЗАЦІЯ. Став спостерігати, як розпушує ґрунт сама природа (замість тебе і ліпше за тебе) — крочок до самоорганізації. Налагодив збір і дбайливе витрачання небесної вологи — другий. Обігріваєш світлицю сонцем — третій... Словом, до самоорганізації крокувати й крокувати. Держайте, дорогі городники, на цьому гідному шляху! Не звалюйте на себе всі турботи про природу. Дайте їй самій вирішити виниклі проблеми. Вона вміє робити це ліпше.

І проживете довше та краще.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	5
--------------------	---

Частина 1

ДОРОЖНІ НОТАТКИ

Розділ 1. Що таке природовідповідне землеробство	10
Розділ 2. Три візити в «агітпункт»	36
Картопля в «комуналці»	36
У гості до часнику	50
«Світа» помідорів	57
Розділ 3. Дорога з вибоїнами	63
Дбайливе ставлення до землі	63
Компост і компостування	69
Цілорічне укриття ґрунту	74
Спільні посадки рослин	83

Частина 2

ПРИРОДОВІДПОВІДНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО В ДЕТАЛЯХ

Розділ 1. Вологозабезпечення рослин	138
Віддамо належне Божому дару	138
Усунення потоків на ріллі	141
Накопичення вологи в міжсезоння	165
Збір роси за Овсинським	169
Запобігання марному випаровуванню вологи	171
Пара незайвих слів про поливи	179
Добре слово і кішці приємне	188

Зміст

Розділ 2. Управління бур'янами	194
Однорічні бур'яни.....	195
Багаторічники	198
Розділ 3. Розпушування ґрунту	203
Розділ 4. Їжа & урожай	207
Хто посварив їжу з урожаєм?	209
Пускова роль цукрів та амінокислот у харчуванні рослин	212
Як примирити їжу з урожаєм?	215
Розділ 5. Обігрів заморських ніженок	247
Кілька слів про теплі грядки та опалювані теплиці	248
Тимірязевські світлиці.....	251
Природні акумулятори сонячної енергії.....	258
Світлиця для нездари та ледаря.....	262
Розділ 6. Як із ділянки зробити город	266
Найважливіші проблеми	267
Випадкові заморочки.....	270
Грядки	277
Розділ 7. Ще раз про картоплю	280
Візьмемо в руки лупу	280
Практичні висновки	289
Розділ 8. Захист рослин	300
Беремо уроки у Природи	300
Війна — шлях у нікуди	302
Про особистий досвід	304
Кілька слів про біопрепарати	307
Ще раз про сачок Єгорова	308
Управа на хвороби рослин.....	312
<i>Замість висновку</i>	317

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ

ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб
“Клуб Сімейного Дозвілля”»

61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київська філія

04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеська філія

65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

служба роботи з клієнтами:

тел. +38 (057) 783-88-88
e-mail: support@bookclub.ua
Інтернет-магазин: www.bookclub.ua
«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Бублик Б. А.

Б90 На городі довіряємо природі / Б. А. Бублик. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 320 с. : іл.

ISBN 978-966-14-9139-6

Як зробити город менш вимогливим і витратним, організувати спільні посадки рослин, мати користь від бур'янів, грамотно поливати й доброти, використовувати природні акумулятори сонячної енергії — власним досвідом і практичними рекомендаціями щедро ділиться Борис Бублик, відомий фахівець із природовідповідного землеробства. Якщо бажаєте полегшити свою працю на землі й мати здорову і смачну їжу — ця книга для вас!

УДК 635.1/.8
ББК 42.34